

Εκδοτικό γεγονός

Στη λήξη του τρέχοντος έτους ευοδώνεται επιτέλους μια γραμματολογική οφειλή: με την έκδοση αφενός του Β΄ τόμου των *Έργων* του Δημήτριου Καπετανάκη που συγκεντρώνει τα *Κατάλοιπά* του (1932-1944), και αφετέρου ενός χρήσιμου συμπληρωματικού τόμου με τις ελληνικές μεταφράσεις των ξενόγλωσσων κειμένων του, δοκιμακών και ποιητικών, ολοκληρώνονται πλέον, άψογα επιμελημένα, τα *Άπαντα* ενός μεγάλου διανοητή των γραμμάτων μας ο οποίος, μολονότι τιμώμενος από τους happy few, άργησε αδικαιολόγητα να τραβήξει το ενδιαφέρον της συστηματικής έρευνας και να στρέψει το βλέμμα του μεγάλου αναγνωστικού κοινού στα πεπραγμένα του.

Θυμίζω ότι ο Α΄ τόμος, που συγκέντρωνε τα *Δημοσιευμένα* κείμενά του (1933-1944) φιλοξενώντας και την πολύτιμη *Εισαγωγή* (ουσιαστικά, μια υποδειγματική εργοβιογραφία του συγγραφέα) της Εμμανουέλας Κάντζια, φιλολογικής επιμελήτριας του συνολικού εκδοτικού εγχειρήματος, κυκλοφόρησε εν μέσω της γνωστής πανδημίας, το 2020. Θυμίζω επίσης ότι τόσο ο Α΄ όσο και ο Β΄ τόμος αποτελούνται από δύο βιβλία έκαστος – ώστε μιλάμε στην ουσία για μια πεντάτομη έκδοση που αντισταθμίζει εκ των υστέρων την πολύχρονη σιωπή γύρω από έναν αιγιματικό και πολυτάλαντο νεαρό ο οποίος κατόρθωσε στο διάστημα περίπου μιας δεκαετίας να συλλάβει και να υλοποιήσει όσα άλλοι θα χρειάζονταν δεκαετίες για να φέρουν εις πέρας. Ο Καπετανάκης πέρασε σαν μετεωρίτης πάνω από τον μεσοπολεμικό ελληνικό ουρανό και στα μόλις τριάντα δύο χρόνια που του δόθηκαν να ζήσει πρόλαβε να χαραΐξει δική του τροχιά και να προσθέσει το όνομά του στο πνευματικό στερέωμα.

Πνεύμα οικουμενικό και ανήσυχο, κινούμενος άνετα σε τέσσερις γλώσσες (ελληνικά, γαλλικά, γερμανικά, αγγλικά), καλλιέργησε επίμονα το δοκίμιο, και μάλιστα στην απαιτητική μεθόριο όπου η φιλοσοφία γειτνιάζει με τη λογοτεχνία και η μία αρδεύει τον λόγο της άλλης. Ευαίσθητος αναγνώστης, διορατικός κριτικός, αλλά και αισθαντικός ποιητής, κινείται εντός και συνάμα εκτός της πορείας της ληξιαρχικής γενιάς του, της περιλάλητης γενιάς του '30: διασταυρώνεται μεν με τους εκπροσώπους της, αλλά ακολουθεί και δικούς του δρόμους, μοναχικούς και κάπως έκκεντρους. Με στέρεη φιλοσοφική παιδεία και εποπτεία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, ξεχωρίζει τόσο στα χρόνια της φοίτησής του στο Αθήνησι πανεπιστήμιο, ως πεφιλημένος μαθητής του Κανελλόπουλου, κυρίως, αλλά και του Τσάτσου και του Θεοδωρακόπουλου, όσο και στα χρόνια των περαιτέρω σπουδών του στη Γερμανία, στη Χαϊδελβέργη (1934-1936). Μια διατριβή με επόπτη τον Γιάσπερς με απροσδόκητο θέμα (*Έρωσ και χρόνος / Liebe und Zeit*), για το πώς ο ερωτευμένος βιώνει και εκφράζει τον χρόνο, με συνεχείς αναφορές τόσο στον Πλάτωνα όσο και στην *Αναζήτηση του χαμένου χρόνου* του Προυστ, τον οποίο διαβάει αδιαλείπτως από μαθητής σχεδόν, και διά βίου, είναι κάτι

πρωτόγνωρο για τα τότε ακαδημαϊκά ήθη (ακόμα και για τα σημερινά, θα μπορούσε να πει κανείς). Επιστρέφοντας από τη Γερμανία στην Αθήνα, δραστηριοποιείται στον κύκλο του Συκουτρή και του *Ασκραίου*, ενός φιλολογικού ομίλου ελεύθερης φοίτησης, ενός άτυπου ανοικτού πανεπιστημίου, θα λέγαμε· εκεί πραγματοποιεί διαλέξεις και αναλαμβάνει κύκλους μαθημάτων περί αισθητικής εκκινώντας από σημαντικούς εκπροσώπους της διάνοησης και των τεχνών (Στέφαν Γκεόργκε, Βίνκελμαν, Γκαίτε, Βαν Γκογκ, Έντγκαρ Πόου, Μπωντλαίρ κ.ά.). Το φθινόπωρο του 1939, το Βρετανικό Συμβούλιο τον στέλνει ως πρώτο υπότροφό του για σπουδές στην Αγγλία, στο Καίμπριτζ – σπουδές που διακόπτονται λόγω της έναρξης του πολέμου, και ο Καπετανάκης καλείται να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο γραφείο τύπου της ελληνικής πρεσβείας στο Λονδίνο, ενώ συνδέεται φιλικά με τον ποιητή κι εκδότη Τζον Λέμαν και τον ευρύ κύκλο του: γνωρίζεται με σημαίνοντες λογοτέχνες και καλλιτέχνες και στήνει διαπολιτισμικές γέφυρες ανάμεσα στον τόπο του και στην τελευταία από τις «θετές» του πατρίδες, την Αγγλία, μεταφράζοντας και προωθώντας νεοέλληνες ποιητές και εικαστικούς, δίνοντας διαλέξεις για την ελληνική ποίηση και ζωγραφική, παράλληλα με την πυρετώδη δική του ποιητική και δοκιμακή παραγωγή την οποία εντείνει – θαρρείς με τη «δύναμη της απελπισίας», όπως το διατυπώνει στο στοχαστικό δοκίμιό του για τον Ρεμπώ, που υπενθυμίζει εν μέσω πολέμου και βομβαρδισμών:

Ο Ρεμπώ συνειδητοποίησε με φρίκη ότι τα ανθρώπινα όντα είναι καταδικασμένα να ζουν αιώνια σε μια ευτυχία από την οποία δεν μπορούν να ξεφύγουν. Το ανακάλυψε με φρίκη γιατί ήξερε επίσης ότι η ευτυχία είναι εμπόδιο για την αληθινή ύπαρξη. Μας δίνει μια αίσθηση ασφάλειας και άνεσης που επιτρέπει στο μυαλό μας – τόσο τεμπέλικο είναι – να αποσυρθεί και να κοιμηθεί ανενόχλητο. Αλλά μια ζωή με το μυαλό κοιμισμένο δεν είναι αληθινή ζωή.

Και ο ίδιος έκανε ό,τι μπορούσε για να κρατήσει το μυαλό του ξύπνιο, να κρατηθεί σε εγρήγορση, ξύπνιος ανάμεσα σε «υπνοβάτες», δοσμένους στην καθημερινή μικροευτυχία τους. Επιδιδόμενος σε μια διαρκή πνευματική γυμναστική, και σε μια μάχη με το χρόνο, μεταφράζοντας, γράφοντας ποιήματα ή μελετήματα, προκαλεί τον θαυμασμό των Άγγλων φίλων του για την ικανότητά του να εκφράζεται αβίαστα και εύστοχα στα αγγλικά – κάτι που ως τότε το είχε καταφέρει ιδανικά ο Τζόζεφ Κόνραντ. Ο Έλληνας αισθητικός από τη Χαϊδελβέργη εξελίσσεται και αναδεικνύεται μέσα σε 4-5 χρόνια σε αγγλόφωνο ποιητή και κριτικό. Σε ένα μικρό σημείωμά του (1985), ο Τσαρούχης του οποίου το ταλέντο ο Καπετανάκης από τους πρώτους εντόπισε και προώθησε, γράφει ευχόμενος: «Κάποτε θα μεταφραστούν και τα αγγλικά κείμενα του Καπετανάκη και θα δω τι έλεγε ο εραστής του βορρά». Είναι ακριβώς όλος ο πλούτος αυτών των αγγλικών κειμένων που ανοίγεται μπροστά μας στον Β' τόμο των *Καταλοίπων* του. Όπου, μεταξύ άλλων, διακρίνει κανείς μια νέα ερμηνευτική ανάγνωση του Κάλβου, διαφοροποιημένη από την παραδοσιακή, παλαμογενούς προέλευσης, ή μια άλλη εκδοχή της νησιωτικής Ελλάδας, αποκλίνουσα από τις αίθριες και φωτεινές αιγαιοπελαγίτικες πλεύσεις του Ελύτη (ποίημα «The Isles of Greece» / «Τα νησιά της Ελλάδας»).